

MODERNISERING EERSTE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

Op 31 mei 2016 maakte minister Hilde Crevits de nota's over de modernisering van het secundair onderwijs 'maatregelen basisonderwijs en eerste graad' en 'maatregelen tweede en derde graad' wereldkundig. Daarmee begint de doorstart van de langverwachte 'hervorming' van het secundair onderwijs. Al in 2009 werkte Katholiek Onderwijs Vlaanderen - vanuit het toenmalige VVKSO - aan haar uitgangspunten voor het secundair onderwijs van de toekomst. Dat resulteerde in een breed gedragen visie die in de brochure 'Toekomst so inkleuren' en tijdens de gelijknamige visiedag van 8 mei 2012 kenbaar gemaakt werd.

Vanuit onze visie hebben we oog voor de vorming van elke unieke leerling. Die vorming gebeurt

in verbondenheid met de anderen en de wereld om hen heen. Leerlingen hebben daarbij het recht om zo ruim mogelijk gevormd te worden. Zo worden ze zich bewust van wat ze graag doen, waar ze goed in zijn en waar ze minder goed in zijn. Die visie wijst ons de weg naar een eerste graad die zorgt voor leerkansen die elke leerling ten volle tot ontwikkeling laten komen.

De nota van minister Crevits biedt behoorlijk wat ruimte aan de onderwijsverstrekkers. Dat opent perspectieven om onze visie op een toekomstige eerste graad verder uit te bouwen. Wat zijn de uitgangspunten die Katholiek Onderwijs Vlaanderen hanteert bij de uitwerking van haar visie op de modernisering van de eerste graad secundair onderwijs?

Uitgangspunten bij de uitwerking van een vernieuwde eerste graad

De eerste trede in een getrapte studiekeuze

De studiekeuze van de leerlingen verloopt getrapd doorheen het secundair onderwijs. De observerende en oriënterende eerste graad vormt daarin een eerste trede. Leerlingen leren er verder ontdekken wie ze zijn, waar hun talenten en ambities liggen en welke drempels ze al dan niet kunnen overwinnen. Na de eerste graad maken leerlingen op basis van hun interesse een keuze voor een domein en op basis van hun abstractievermogen voor een perspectief in de tweede graad (met het oog op doorstroming naar hoger onderwijs of naar de arbeidsmarkt na de derde graad).

In de tweede graad blijven overgangen naar andere studierichtingen en studiedomeinen mogelijk. Pas in de derde graad kiezen leerlingen voor een studierichting die sterker en fijnmaziger naar inhoud en perspectief geprofileerd is.

Een brede algemene vorming

In ons onderwijs willen we de leerlingen niet alleen voorbereiden op de maatschappij, de arbeidsmarkt of het hoger onderwijs, maar we willen hen ook meer mens laten worden. Dat doen we door àlle leerlingen (A-stroom, B-stroom, buso) een brede algemene vorming mee te geven waarin alle vormingscomponenten² aan bod komen.

Bij het verwerven van die algemene vorming geven we de leerlingen kansen om, binnen een veilig leer- en leefklimaat, succeservaringen op te doen, fouten te maken en aan hun eigen leerkracht te werken. Leerlingen zijn er immers nog vaak op zoek naar zichzelf en naar wat ze graag doen. Door hun een brede vorming aan te bieden, krijgen ze alle kansen om hun interesses en talenten te ontdekken en verder te ontwikkelen, en op ontdekking te gaan naar die domeinen waarin ze zich verder willen bekwamen.

Alle leerlingen krijgen maximale kansen om hun totale persoonlijkheid te ontplooiën. Ze verdienen

het dan ook om voldoende aandacht te krijgen: wie zijn ze en wat hebben ze nodig? Daarom willen we leerlingen in de eerste graad voldoende uitdagen en tegelijkertijd voldoende ondersteunen.

Verschillende beheersingsniveaus voor een heterogene populatie

De overheid legt, afzonderlijk voor de A- en B-stroom, het minimale beheersingsniveau vast dat voor alle leerlingen bereikbaar is, eventueel via extra ondersteuning. Door het gemeenschappelijk curriculum op verschillende niveaus te formuleren, houden we rekening met de heterogene populatie in de eerste graad. De onderwijsverstrekkers zorgen voor verbredings- en/of verdiepende doelen waardoor elke leerling op zijn niveau uitgedaagd kan worden.

Als we de leerlingen op hun mogelijkheden willen aanspreken, hen willen uitdagen en hen succeservaringen willen laten beleven, dan zal het belangrijk zijn om in te zetten op remediëring en differentiatie. Beide vormen een inherent deel van het reguliere lesgebeuren en van het didactisch handelen van de leraar. Het is de leraar als professional die erover waakt hoe en wanneer hij de nodige remediëring en differentiatie inbrengt.

We proberen daarbij het onderwijs en de onderwijsomgeving zo goed mogelijk aan te passen, zodat ze toegankelijk is voor een diverse leerlingpopulatie. We denken daarbij aan het bieden van voldoende oefenkansen, het aanbieden van leerdoelen en -inhouden op verschillende manieren, versterkend werken voor kwetsbare leerlingen, uitdagend voor leerlingen met meer mogelijkheden ... We proberen in het aanbod van leeractiviteiten taken en rollen te voorzien waarbij elke leerling van zijn kennis en vaardigheden blij kan geven en op die manier kan schitteren.

Basisgeletterdheid voor iedereen

In het 'Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen' wordt geletterdheid omschreven als *'de kennis en vaardigheid die nodig zijn om via geschreven taal te communiceren en informatie te verwerken, de vaardigheid om met numerieke en grafische gegevens om te gaan en de vaardigheid voor het gebruik van ICT. Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en te participeren in de samenleving en nodig om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen en bij te kunnen leren.'*³

Het 'Plan Geletterdheid Verhogen' is in de eerste plaats gericht op volwassenen. Toch is het belangrijk om ook in het secundair onderwijs volop in te zetten op het vormen van leerlingen die moeite hebben om het basisoniveau van vorming te behalen. Leerlingen zijn niet gelijk, maar wel gelijkwaardig. Alle leerlingen, ook de meest kwetsbare, hebben dan ook recht op een volwaardige vorming.

We willen ervoor zorgen dat leerlingen op het einde van het secundair onderwijs geletterd uitstromen. Ze moeten immers in staat zijn om als burger aan de maatschappij van vandaag en morgen te participeren. De inspanning wordt belangrijker naarmate het vormingsniveau dat door de samenleving gevraagd wordt, stijgt.

In de eerste graad streven we de basisgeletterdheid van de leerlingen na. Doorheen het secundair onderwijs geven we hun de kans om die essentiële kennis, vaardigheden en attitudes spiraalsgewijs te verwerven, meestal vanuit steeds bredere en complexere contexten.

Het complementaire gedeelte

Vandaag hebben scholen de vrijheid om het complementaire gedeelte naar eigen inzicht en overtuiging in te richten, rekening houdend met de specifieke kenmerken van de eigen leerlingpopulatie, de schoolcontext en hun pedagogisch project.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen hecht veel belang aan het eigenaarschap en het beleidsvoerende vermogen van scholen. In de toekomst moeten scholen dan ook de kans krijgen om het complementaire gedeelte, binnen een afgelijnd kader, autonoom te blijven invullen. Dat afgelijnde kader kan ervoor zorgen dat het observerende en oriënterende karakter van de eerste graad gegarandeerd wordt.

Leerlingen leren er verder ontdekken wie ze zijn, waar hun talenten en ambities liggen en welke drempels ze al dan niet kunnen overwinnen.

Een brede basisoptie

In het tweede leerjaar van de eerste graad kiezen leerlingen voor een basisoptie. Toekomstige basisopties worden over de volledige breedte van het continuüm aangeboden – gaande van abstraheerend tot de meer concrete benadering ervan – zodat alle leerlingen de kans krijgen om op basis van hun interesses en talenten te kiezen voor een basisoptie. Een basisoptie is dan ook toegankelijk voor alle leerlingen, ongeacht hun abstractieniveau.

In de toekomst willen we het aantal basisopties beperken. Bij een reductie houden we rekening met leerlingenprofielen, de getrapte studiekeuze en de doorstroming naar de studiedomeinen in de tweede graad. Een basisoptie mag echter geen voorafname vormen op de tweede graad: de keuze voor om het even welk studiedomein moet mogelijk blijven. ►

De brede basisvorming en de basisoptie zien we als één geheel. Waar mogelijk werkt een basisoptie verder aan de gedifferentieerde doelen van de brede, algemene basisvorming. Waar de doelen van de basisvorming vakgericht aan bod komen, wordt in de basisoptie meer geïntegreerd gewerkt en gaat er meer aandacht naar transfer en toepassing.

Zo kan er bijvoorbeeld in een basisoptie geïntegreerd gewerkt worden aan communicatie in het Nederlands en culturele vorming. De leerlingen passen er de kennis en vaardigheden die ze in de basisvorming aangeleerd hebben toe in nieuwe (vakoverschrijdende) situaties en in diverse contexten. Op die manier leren leerlingen vakoverschrijdend leren, (creatief en probleemoplossend) denken en (samen)werken.

Schakelmogelijkheden die de sociale mobiliteit bevorderen

We stellen vast dat leerlingen om allerlei redenen in de B-stroom terecht komen. Zo maken steeds meer leerlingen gebruik van de mogelijkheid om op basis van leeftijd naar het eerste leerjaar B door te stromen. Naast persoonlijke factoren spelen ook de sociale achtergrond en de taalachterstand mee in die schoolse vertraging.

Waar mogelijk zetten we in op de sociale mobiliteit van intrinsiek sterke leerlingen die om één of andere reden in de B-stroom terecht gekomen

zijn. Dat betekent dat er voldoende schakelmogelijkheden nodig zijn, zodat leerlingen van de B-stroom in de A-stroom kunnen instromen.

Om die overstap van de B-stroom naar de A-stroom mogelijk te maken, moeten enkele voorwaarden vervuld worden. Enerzijds is het belangrijk om voldoende aandacht en tijd aan de algemene basisvorming van de leerlingen te besteden. Anderzijds is het nodig dat de uitdagende doelen van de B-stroom met het basisniveau van de A-stroom samenvallen.

Delibereren en oriënteren gestoeld op een ontwikkelingsgerichte visie

Wie ontwikkelingsgericht naar vorming kijkt, gunt de leerlingen de nodige tijd om de leerdoelen van de eerste graad te behalen. Het is dan ook niet wenselijk dat een klassenraad na het eerste leerjaar A de keuzemogelijkheden voor bepaalde basisopties inperkt. Een inperking zou bovendien de hiërarchische perceptie van die basisopties versterken. Een klassenraad kan wel, rekening houdend met de talenten en interesses van de leerling, een advies over de keuze voor een basisoptie uitspreken. Na een gefundeerd overleg kan de klassenraad, via attestering, leerlingen naar de B-stroom verwijzen.

C-attesten geven we hoogst uitzonderlijk. Uit onderzoek⁴ blijkt dat overzitten op de verdere schoolloopbaan van de leerlingen vaak een

negatieve impact heeft. We streven ernaar om een vloeiende schoolloopbaan bij onze leerlingen te realiseren. Dat kunnen we onder meer bevorderen door ontwikkelingsgericht te werken en de studiekeuze van de leerlingen te optimaliseren.

Vanuit het geheel van vorming oriënteren we de leerlingen naar een studiedomein en naar een plaats op het continuüm binnen dat studiedomein. Het advies formuleren we vanuit de mogelijkheden van de leerlingen, waarbij we aangeven welke drempels ze al dan niet kunnen nemen.

Een faciliterende schoolorganisatie

Scholen beslissen autonoom hoe ze hun onderwijs organiseren. Het is daarbij belangrijk dat ze de principes van een observerende en oriënterende eerste graad bewaken en faciliteren. Ze houden daarbij rekening met de eigen schoolcontext, de leerlingenpopulatie, hun pedagogisch project en de draagkracht van hun personeel.

Zo kunnen scholen ervoor kiezen om differentiatie tussen klassen structureel in te bouwen of om werk te maken van binnenklasdifferentiatie. Daarbij overwegen ze de voor- en nadelen van een heterogene versus een homogene setting van leerlingen.⁵ Binnen de schooleigen context en met oog voor het draagvlak van het korps kiezen ze voor de meest geschikte organisatievorm of combinatie van organisatievormen en benutten ze de voordelen ervan.

Uitgangspunten faciliteren, scholen innoveren

Een modernisering moet ervoor zorgen dat de eerste graad – meer dan vandaag – haar observerende en oriënterende karakter kan waarmaken. Om dat te vervullen schuiven we een aantal uitgangspunten naar voren. Zo vinden we het belangrijk dat alle leerlingen een brede algemene vorming krijgen die tegelijkertijd ondersteunend en uitdagend aangeboden wordt. Via de basisvorming, het complementaire gedeelte in het eerste jaar en de basisopties in het tweede jaar krijgen ze alle ruimte om hun talenten en interesses te verkennen en te ontplooiën, zodat ze op het einde van de eerste graad een gemotiveerde en gefundeerde studiekeuze kunnen maken voor een domein – en binnen dat domein voor een studierichting – in de tweede graad.

Die uitgangspunten kunnen de realisatie van een observerende en oriënterende eerste graad faciliteren, maar het zijn de scholen die innoveren. Binnen een afgelijnd kader maken zij autonoom en vanuit hun beleidsvoerend vermogen keuzes voor de organisatie van hun school, van hun onderwijs, rekening houdend met de eigen schoolcontext, hun pedagogisch project en hun leerlingenpopulatie. Zij zijn het dan ook die ervoor kunnen zorgen dat alle leerlingen in de eerste graad alle kansen krijgen om ten volle tot ontwikkeling te komen en keuzevaardig te worden. ◀◀

Lut Favoreel
Pedagogisch begeleider
Dienst Curriculum & vorming

lut.favoreel@katholiekonderwijs.vlaanderen

EINDNOTEN

1. De brochure 'Toekomst so inKleuren' en de PowerPointpresentaties van de visiedag zijn raadpleegbaar op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen onder de rubriek secundair onderwijs.
2. Een vormingscomponent omvat een gedeelte van de vorming. De indeling is arbitrair en kan niet rechtstreeks gelinkt worden aan vakken. Voor die vormingscomponenten onderschrijven we de Europese sleutelcompetenties als vormingsbasis, maar we verruimen ze en enten ze op het Christelijk opvoedingsproject.
3. Stuurgroep van het Plan Geletterdheid Verhogen, 27 februari 2013
4. Baert, S., Cockx, B., Picchio, M., Overzitten tijdens het secundair onderwijs: kans of val?, 2015.
5. Belfi, B., De Fraine, B., Van Damme, J., De klas: homogene of heterogene samenstelling? Een overzicht van praktijkrelevant onderzoek op vraag van de VLOR, Acco, 2010.